

ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРИЛАДИ

УДК 006.91

Марчук В.І., д.т.н., Равенець Л.М., к.т.н., Масечко І.В., магістрант

Луцький національний технічний університет

ЗАКОН «ПРО МЕТРОЛОГІЮ ТА МЕТРОЛОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ» ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ

Розглянуто розмежування регуляторних, наглядових та господарських функцій у сфері метрології, розширення застосування механізмів акредитації, гармонізацію законодавчих актів з документами Міжнародної організації законодавчої метрології, актами законодавства Європейського Союзу з питань метрології та документами Європейської співпраці із законодавчої метрології, врегулювання механізмів здійснення метрологічного нагляду.

Ключові слова: Закон України, метрологія, гармонізація, стандарт, засоби вимірюваної техніки.

Метрологічна діяльність є важливою складовою системи технічного регулювання. З метою приведення законодавства у сфері метрології та метрологічної діяльності до європейського та міжнародного, прийнято Закон України від 05.06.2014 № 1314-VII "Про метрологію та метрологічну діяльність", який набрав чинності з 01.01.2016. У цій роботі приведені матеріали аналізу розмежування регуляторних, наглядових та господарських функцій у сфері метрології.

Прийняття Закону у новій редакції спрямоване на імплементацію українського законодавства до європейських стандартів та гармонізацію основних понять у сфері метрології з міжнародним словником. Положення Закону викладено згідно з вимогами Директиви Міжнародної організації законодавчої метрології OIML D1 "Розгляд закону про метрологію". Змінилися підходи до різних аспектів метрологічної галузі, але принципи єдності та точності вимірювань і дотримання прав споживачів залишається пріоритетними. В країнах ЄС до точності вимірювань ставляться з юридичною відповідальністю, значно серйозніше, ніж в Україні, бажаючих свідомо порушувати метрологічні правила в європейських країнах практично немає.

Основними відмінностями чинного Закону України "Про метрологію та метрологічну діяльність" від попереднього Закону України від 11.02.1998 № 113/98-ВР "Про метрологію та метрологічну діяльність" [1], є:

Звуження сфери нормативного регулювання метрологічної діяльності.

Формування та реалізація державної політики у сфері метрології за новим Законом залишається за Мінекономрозвитку, функції державного метрологічного нагляду передаються центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері метрологічного нагляду, – Держпродспоживінспекції. Тому чинний закон мінімізує викладення основних положень з метрології та метрологічної діяльності у формі нормативних документів шляхом переведення їх на рівень нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та наказів Міністерства економічного розвитку і торгівлі України з реєстрацією у Міністерстві юстиції України. На відміну від попереднього закону де, значна кількість основних положень з метрології та метрологічної діяльності викладені у формі нормативних документів з метрології (ДСТУ). Закон скасовує, також, обов'язкове погодження положень про метрологічну службу центральних органів виконавчої влади, підприємств та організацій. Знята вимога щодо атестації головних і базових організацій метрологічних служб центральних органів виконавчої влади, також не потрібно буде повідомляти територіальні органи про свою діяльність з виробництва, видачі на прокат або продажу засобів вимірюваної техніки (ЗВТ).

Гармонізація законодавчих актів у повному обсязі з документами Міжнародної організації законодавчої метрології, актами законодавства Європейського Союзу з питань метрології.

Отже, положення чинного Закону викладені відповідно до вимог директиви Міжнародної організації законодавчої метрології OIML D1 "Розгляд Закону про метрологію". Підзаконні нормативно-правові акти розробляються відповідно до документів Міжнародної організації законодавчої метрології (OIML). Головна ідея нової редакції Закону – створення умов для розвитку українського виробництва шляхом підвищення його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, розвитку підприємств-виробників ЗВТ в Україні. Попередня редакція Закону мала значну кількість посилань на нормативні документи у формі нормативів з метрології (ДСТУ). Для мінімізації положень та стандартів з метрології,

ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРИЛАДИ

деталізації та врегулювання норм нової редакції Закону Кабінетом Міністрів України та профільними міністерствами (Мінекономрозвитку) для забезпечення приведення нормативно-правової бази у відповідність прийнято близько 40 підзаконних актів (постанов, наказів, технічних регламентів), які розроблено відповідно до документів Європейської співпраці із законодавчою метрологією (WELMEC).

Розмежування адміністративних та господарських послуг.

У чинному законі державні підприємства, що належать до сфери управління Мінекономрозвитку, позбавляються функцій надання адміністративних послуг щодо видачі свідоцтв про атестацію. У попередньому законі, державні підприємства метрології та стандартизації, що належать до сфери управління Мінекономрозвитку надають послуги щодо видачі свідоцтв про атестацію на проведення вимірювань, одночасно самостійно виконуючи такі роботи.

Спрощення доступу засобів вимірювальної техніки на світових та українських ринках.

Процедура оцінки відповідності засобів вимірювальної техніки на відповідність технічним регламентам спростила українським виробникам реалізацію засобів вимірювальної техніки (ЗВТ) на європейських та світових ринках. На відміну від попереднього закону де, процедура державних випробувань ЗВТ, внесення засобів вимірювальної до Державного реєстру та отримання свідоцтва затвердження типу займала значний часовий інтервал. У разі необхідності реалізації ЗВТ на європейських ринках, виробник стикається з проблемою проходження процедури затвердження типу або оцінки відповідності, передбачених в цих країнах.

Сфорою законодавчо регульованої метрології є визначені цим Законом види діяльності щодо яких з метою забезпечення єдності вимірювань та простежуваності здійснюється державне регулювання стосовно вимірювань, одиниць вимірювання та засобів вимірювальної техніки.

До сфери законодавчо регульованої метрології належать такі види діяльності:

- 1) забезпечення захисту життя та охорони здоров'я громадян;
- 2) контроль якості та безпечності харчових продуктів і лікарських засобів;
- 3) контроль стану навколишнього природного середовища;
- 4) контроль безпеки умов праці;
- 5) контроль безпеки дорожнього руху та технічного стану транспортних засобів;
- 6) топографо-геодезичні, картографічні та гідрометеорологічні роботи, роботи із землеустрою;
- 7) торговельно-комерційні операції та розрахунки між покупцем (споживачем) і продавцем (постачальником, виробником, виконавцем), у тому числі під час надання транспортних, побутових, комунальних, телекомунікаційних послуг, послуг поштового зв'язку, постачання та/або споживання енергетичних і матеріальних ресурсів (електричної і теплової енергії, газу, води, нафтопродуктів тощо);
- 8) обчислення сум податків і зборів, податковий та митний контроль;
- 9) роботи, пов'язані з визначенням параметрів будівель, споруд і території забудови;
- 10) роботи із забезпечення технічного захисту інформації згідно із законодавством;
- 11) роботи з використанням апаратури глобальних супутникових навігаційних систем;
- 12) роботи, що виконуються за дорученням органів досудового розслідування, органів прокуратури та судів;
- 13) реєстрація національних і міжнародних спортивних рекордів.

Наразі метрологічна спільнота України жваво обговорює проблеми адаптації державної метрологічної системи до відповідних вимог країн Євросоюзу. Одним із великих недоліків національної системи, на якому нам постійно наголошують європейські експерти, вважається надмірне поширення саме повірки засобів вимірювальної техніки (далі - ЗВТ) на відміну від їх калібрування, яке є найбільш поширеним видом метрологічних послуг в країнах Євросоюзу. Також європейським експертам незрозуміло, яким чином ми можемо використовувати методики повірки при проведенні калібрування ЗВТ, як це прописано у [2], п.4.18.

Запропоновано новий зміст термінів повірки та калібрування засобів вимірювальної техніки. Термін "калібрування" застосовувався в Україні до 1998 року як сортування за геометричним параметром. З 1998 року термін "калібрування" став застосовуватися замість терміну "відомча повірка". Якщо досі у вітчизняній практиці основною процедурою роботи з вимірювальними приладами була повірка з визначенням похиби вимірювань, то тепер на перше місце виходить їхнє калібрування з розрахунками невизначеності[4]. 26 листопада 2015 року НААУ підписало Угоду про визнання з боку ЕА за напрямком «органі з сертифікації

ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРИЛАДИ

продукції», створивши таким чином умови для підписання Україною Угоди АСАА (стаття 57 Угоди про асоціацію УКРАЇНА – ЄС: Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів).

Угода АСАА передбачатиме, що торгівля товарами між Сторонами в секторах, які охоплюються цією Угодою, буде проводитися на тих самих умовах, які застосовуються в торгівлі між країнами-членами ЄС. Саме для підписання Угоди АСАА є необхідним визнання НААУ з боку ЕА для сфери «сертифікація продукції» [5].

Слід також зазначити, що 2014 році НААУ також стало повноправним членом ILAC з підписанням Угоди ILAC MRA для сфер «Калібрувальні лабораторії», «Випробувальні лабораторії», «Органи з інспектування».

Таким чином, на цей час НААУ є асоційованим членом ЕА та підписантам Двосторонньої Угоди з ЕА за напрямками акредитації:

- органів з сертифікації систем менеджменту (стандарт ISO/IEC 17021:2011 «Вимоги до органів, що здійснюють аудит і сертифікацію систем менеджменту»);
- калібрувальних і випробувальних лабораторій (стандарт ISO/IEC 17025:2006 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій»);
- органів з сертифікації персоналу (стандарт ISO/IEC 17024:2012 «Загальні вимоги до органів, що здійснюють сертифікацію персоналу»);
- органів з інспектування (стандарт ISO/IEC 17020:2012 «Оцінювання відповідності. Вимоги щодо діяльності різних типів органів, що здійснюють інспектування»);
- органів з сертифікації продукції (стандарт ISO/IEC 17065:2012 «Оцінювання відповідності – вимоги до органів, що сертифікують продукцію, процеси та послуги»).

Це означає, що:

- Акредитація органів з оцінки відповідності, що здійснюється НААУ, є еквівалентною акредитації будь-яким іншим визнаним європейським національним органом з акредитації;
- Національна система акредитації України визнається національними органами з акредитації країн-членів ЕА;
- НААУ виконало усі відповідні передумови для реалізації вимог, які передбачені економічним розділом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині приведення системи акредитації України у відповідність з європейською.

Відповідно до статті 27 ЗУ «..калібруванню у добровільному порядку можуть підлягати засоби вимірювальної техніки, які застосовуються у сфері та/або поза сферою законодавчо регульованої метрології». Тобто калібрування ЗВТ – добровільне. Відповідно до статті 17 ЗУ «...не підлягають періодичній повірці та повірці після ремонту законодавчо регульовані засоби вимірювальної техніки, що застосовуються випробувальними лабораторіями, акредитованими національним Метрологія-2014 Харків 54 органом України з акредитації чи національними органами з акредитації інших держав...[2]». Тобто повірка ЗВТ – відмінена, але тільки для акредитованих ВЛ. Акредитація (лат. accredo, «довіряти») – процедура, у ході якої національний орган з акредитації документально засвідчує компетентність ВЛ виконувати певні види робіт. Це засвідчення того, що ВЛ відповідає вимогам національних стандартів, гармонізованих з відповідними міжнародними та європейськими. Національним органом України з акредитації є Національне агентство з акредитації (далі НААУ). Чинним законом передбачено добровільне калібрування та атестація вимірювальних лабораторій. Всі засоби обліку енергії, як і раніше, підлягатимуть обов'язковій повірці із збереженням визначених міжповірочних інтервалів. За показниками якості засобів вимірювальної техніки, які ще не були в експлуатації, а лише знаходяться у продажу, має стежити державний ринковий нагляд, а за тими ЗВТ, що перебувають в експлуатації – метрологічний нагляд [3].

Постановою КМУ №330 від 27.05.15 року у містах Київ, Львів, Харків та Івано-Франківськ створено науково-метрологічні центри, які займатимуться науковою діяльністю, зокрема й гармонізацією стандартів, та зберігатимуть національні еталони тощо. Щодо терміну «національний еталон» - це еталон, який має найвищі характеристики в країні і він не обов'язково буде державним. Це один новий термін – «максимально-допустима похибка», яка визначатиметься до кожної групи вимірювальної техніки.

Відповідно до статті 24 вищезгаданого Закону центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері метрологічного нагляду матиме право:

- заборонити застосування та випуск з ремонту законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що перебувають в експлуатації, до моменту усунення порушень метрологічних вимог;
- анулювати результати повірки законодавчо регульованих засобів вимірювальної

ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРИЛАДИ

техніки, що перебувають в експлуатації;

- видавати приписи та встановити строки усунення порушень метрологічних вимог;
- заборонити реалізацію партій фасованого товару, з яких відбиралися зразки упаковок фасованих товарів, до моменту усунення порушень метрологічних вимог;
- вжити в порядку, установленому цим та іншими законами України, заходів для притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні законодавства про метрологію та метрологічну діяльність;
- вносити пропозиції про аннулювання свідоцтв про уповноваження;
- надсилати правоохоронним органам матеріали про порушення метрологічних вимог у випадках, передбачених законодавством.

Ряд статей Закону передбачають адміністративну відповідальність за порушення умов і правил проведення повірки та правил застосування засобів вимірюальної техніки, які використовуються у сфері законодавчо регульованої метрології, у вигляді накладення штрафу на посадових осіб підприємств та організацій незалежно від форми власності, фізичних осіб - підприємців від трьох до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

На сьогодні Україна виконала значний обсяг заходів у сфері технічного регулювання, передбачених Угодою про асоціацію. Реалізація цих заходів дозволить підвищити конкурентоспроможність української продукції, поступово зменшити технічні бар'єри у торговілі між сторонами, сприятиме збільшенню експорту української промислової продукції. Проте, існує ще низка проблем у сфері технічних бар'єрів у торговілі промисловими товарами, які необхідно усунути найближчим часом. Одне із першочергових завдань – розробка і прийняття технічних регламентів.

Отже, незважаючи на наявність проблем, в Україні вже зроблено практичні кроки до гармонізації законодавства з правом Європейського Союзу, що є однією з найважливіших умов поглиблення співпраці нашої держави з міжнародними організаціями Європи та їхніми країнами-членами. Вона створює необхідні передумови для переходу до наступних стадій інтеграції, зокрема ймовірного членства України в Євросоюзі.

Інформаційні джерела

1. <http://zakon3.rada.gov.ua/> Закон України від 05.06.2014 № 1314-VII "Про метрологію та метрологічну діяльність".
2. ДСТУ 3989-2000 Метрологія. Калібрування засобів вимірюальної техніки. Основні положення, організація, порядок проведення та оформлення результатів.
3. <http://ukurier.gov.ua/> Газета центральних органів виконавчої влади України "Урядовий кур'єр".
4. <http://www.csm.kiev.ua/> - ДП "Укрметртестстандарт".
5. <http://naau.org.ua/> - Національне агентство з акредитації України.

Марчук В.И. д.т.н., Равенець Л.М. к.т.н., Масечко И.В., магистрант
Луцкий национальный технический университет

ЗАКОН "О МЕТРОЛОГИИ И МЕТРОЛОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ" КАК ПРЕДПОСЫЛКИ РЕФОРМАМ В УКРАИНЕ

Рассмотрено разграничение регуляторных, надзорных и хозяйственных функций в сфере метрологии, расширение применения механизмов аккредитации, гармонизацию законодательных актов с документами Международной организации законодательной метрологии, актами законодательства Европейского Союза по вопросам метрологии и документами Европейского сотрудничества по законодательной метрологии, урегулирование механизмов осуществления метрологического надзора.

Ключевые слова: Закон Украины, метрология, гармонизация, стандарт, средства измерительной техники.

V. Marchuk, L. Ravenets, I. Masechko
Lutsk national university of technology

LAW "ON METROLOGY AND METROLOGICAL ACTIVITY" AS PREREQUISITE REFORM IN UKRAINE

Examined the distinction between regulatory, Supervisory and economic functions in the area of Metrology, the increased use of accreditation schemes, harmonization of legislative acts with the documents of the International organization of legal Metrology, legal acts of the European Union in the field of Metrology and the documents of the European cooperation in legal Metrology, the settlement mechanisms for the implementation of metrological supervision.

Key words: Law of Ukraine, Metrology, harmonization, standard, measuring instruments.